

frases com aquesta: «per menjar pa a soles, los *fadrins* no-y troben tal sabor que costreguen a natura ses operacions per molt menjar» (ed. 1914, p. 14, vegeu-ne un altre a XIC); però on s'esdevé així és en els capítols del *Blanquerna* on no s'ha conservat cap ms. ni tenim més que l'ed. valenciana (Bonllabi) de 1521, que hi alterà el vocabulari; i per això Mn. Galmés, en l'ed. *NCL.*, ha substituït pertot *fadrí* per *infant*; i, justificant la decisió, en una nota d'*EstRaramon* (I, 88), declara que *fadrí* no es troba enllloc en els textos lullians autèntics, i ell personalment no en pot assenyalar casos anteriors a un que indica en un ms. de mj. S. XIV.

Era certament molt anterior, però això ho prenem com a «terminus a quo» de l'expansió, en l'ús literari, d'un terme, de nivell abans més popular. *Fadrines* s'ha d'interpretar com a 'noies' en el *Ll. de les Dones* d'Eiximenis, 95.24, com pertot, aquí referint-se a xicotetes que fan pecar els homes amb llur «malícia» (en fan «escarn»), com diu el context (el mot no ha tingut mai el significat de 'ganyotes', com botxes = escarns, que l'acompanya).

Completem certs aspectes amb informació moderna. L'acc. 'solter', que *AlcM* constata en el *Procés de les Olives* (ed. 1497), i que sembla deduir-se d'alguna de les cites que ja he donat, per a *fadrina* la veurem bastant clara (infra) des d'entorn de 1400; els valencians solen mirar-la avui com a pròpia d'ells i no del Princ. (Renat, «El Camí», 14-IV-34); no és, però, menys pròpia de les Illes: eiv.: «*fadrí*: soltero» (PzCabr.); «ell ja és casat però té una germana *fadrina*», Söller (1953), «*va morir fadrinà*», Alaró (1963); i a penes és menys dels Pirineus: Estaon de Cardós (1934); fora d'aquesta acc., en el Capcir m'expliquen que un *fadrí* és des dels 12-15 anys, oposant-se al *pallago*, però que d'altra banda s'aplica a homes de molta més edat, amb el sentit de 'solter' matisat com a 'conco' (Formiguera, 1960).

D'altra banda hi ha usos a Muntanya que, sense enfocar això, vénen a implicar la idea; sobretot en termes de festes anyals: els llocs són moltíssims on n'hi ha una d'especial per a ells, i ben sovint separadament per a cada sexe: a la vall de Guadalest em donen la data de «la Festa dels *Fadrins*» i, una altra, la «F. de lea *Fadrines*» (Benimantell, 1963). A l'Alt Pallars en la festa major ells, els *fadrins*, s'encarreguen de gran part de l'organització de la festa, en particular un amb jerarquia particular: a la Vall d'Aneu, li diuen *lo fadrí majó* «joven soltero que lleva la organització en las fiestas mayores y representa a la gente joven» (Pol, 17; en altres punts, *BDC* XVIII, 219), a la Vall de Cardós es diu també, però amb terme breu, *lo fadrí* «l'home que acompanya les dones que vénen a cavall, dels altres pobles, el dia de la festa major» (Esterri de C., 1934).

Hi ha hagut una pronúncia vulgar, transposada, *fradí*; AMAlcover la donava per a Mallorca en general, i volia que constés que era «pròpia dels analfabets» (*BDLC* IV, 1909, 303); en realitat està més estesa: ja l'he donada com a oïda a Söller i a Alaró, però era a gent de classe mitjana o pagesos benestants i no del

tot ignorants. Fora d'allà, en el P. Val. i el Princ., deu haver-hi hagut una reacció tan radical contra aquest vulgarisme, que ja no se sent o a penes enllloc. Però diuen encara *fradí* m. 'xicot' en aranès, on certament és manlleu del català, provinent del Pallars. De tota manera aquesta pronúncia és essencialment un vulgarisme propi de Mallorca, i fins exclusiu, com ho són *preda*, *càtreda*, o l'«illustre» barbarisme *prende* (culpable de l'artificiós i antihistòric *prendre* de què potser no aconseguirem desempallegar la llengua literària).

Altres usos translaticis recents es poden veure en *BDC* XI, 49 (peixos), XVIII, 219 (meteorologia). En un nivell més alt, partint de la idea de 'fill solter', s'ha donat el nom de *fadrins* als cabalers, o sigui tots els qui no són l'hereu. Generalment això s'ha de precisar afegint-hi *extern*, d'on *fadristerm*, *-erns* (veg. infra), però en algunes comarques, que no són ni del NE. ni del S. del Princ., es negligeix de fer-ho així i, almenys abreujadament, els diuen *los fadrins*, ras i curt: a Tui-xén m'explicaven que els *Buigots dels fadrins* porten aquest nom perquè eren d'uns «cabalers» (1964).

Fadrí és un mot que ha restat patrimoni de la nostra llengua, sense equivalents reals en les altres romàniques. Sí que ha aparegut en textos de les altres però és quasi sempre, o sempre, amb caràcter de manlleu. Cert que veiem *fadrines* en Calderón (*DAut.*, s. v.) i en Covarrubias, però és amb qualificació explícita de mot català. El sard Pillito va usar *fadrino* escrivint en italià, amb el sentit de «doganiere» (cita de Zaccaria, manlleu evident del temps de la nostra dominació).

Amb caràcter més ample i més durador va passar a França, en la terminologia nàutica, com a equivalent de 'grumet': el Pare Fournier diu que els marsellesos diuen «*fadarins*» per «pages ou garçons de navire»; en tenim sobretot testimonis francesos, gràcies a l'ús que en féu Rabelais: p. ex. «pilotz, capitaines, nau-chiers, *fadrins*, hespailliers et matelots» (cap. 1, p. 28) i en altres dos passatges del *Quatrième Livre*, en algun d'ells estenen-lo fins a significar «novice» en coses de mar; Jal el documenta en Antoine de Conflans (1515-20), Sainéan (*Rev. des Ét. Rabel.* VIII, 11.42; *La L. de Rab.* I, 110, 466) en Jean Thenaud (S. XVI) i ja en Antoine de la Salle (abans de 1442). Però tant ell com Plattard, estan d'acord que és manlleu del català; i de fet la conservació de *-dr-* s'oposaria rotundament a considerar-lo autòcton; i precisament perquè *-dr-* intervocàlica és un grup estranger a la llengua d'oc, seria pel que a Marsella van fer-ne *fadarins*.

Solament es podria vacillar quant al bearn. *fadrine*, i una escadussera dada antiga occitana. Però en el Bearn ja ens fa desconfiar el significat que té de «femme de mauvaise vie»; Lespy-R. no el donen com a mot antiquat però només en forneixen dues cites, una del segle XVI en què es tracta d'una dona que fa cornut el seu marit, i una altra de 1385; la conservació de la *f-*, de *-n-* intervocàlica i de *-dr-* també ací indiquen manlleu del català; el PSW (II, 377) dóna cita d'uns hapax *fadrinesa* i *fadrin*, aquell per a 'joventut' (però *pecats de la f.*), aquest per a «errant, vagabond»: evo-